

Младен Весковић

КРУЖНИ ПУТ У ДУБИНУ ВРЕМЕНА

Драган Великић: *Досије Домашевски*,
Стубови културе, Београд, 2003

Мислим да нећу рећи ништа ново ако кажем да је Драган Великић један од неколицине писаца који чине сам врх савремене српске књижевности и то не само због тога што сада иза њега стоји респектабилан број књига, већ можда пре због тога што су оне уједначено високог квалитета и што увек доносе понешто ново у већ формирану наративну матрицу овог писца. Наравно, и у Великићевим романима постоје исклизнућа, али она никада до сада нису била превелика, нити су суштински угрожавала архитектуру његових дела. Међутим, сталан рад на наративном тексту и свом писању уопште – врлина коју поседује збиља врло мали број српских писаца – и пажљиво дописивање и усавршавање његове велике медитеранско-средњоевропске приче, позиционирају овог аутора, као што сам већ рекао, у сам врх савремене домаће књижевности. Притом, неговањем приповедачког миљеа у коме су Истра, северна Далмација, централна Европа и њихови житељи (и Срби међу њима) главни актери радње, он истрајно показује да и ти простори јесу легитимна подручја српске литературе (сасвим сигурно не у мањој мери него што је то, на пример, Канада коју је у својим новим књигама за нас „освојио” Да-

вид Албахари), простори који су били и још увек јесу битне детерминанте српске књижевности и културе уопште (Љубиша, Ђипико, Матавуљ, Десница).

Великићево ваљано уметничко обрађивање идеје о српској културној европоцентричности био је хвале вредан подвиг у деценији иза нас, али и сада је веома важан као опозит пуком фразирању на ту, сада и политички пожељну, тему. Али, наравно, све то скупа не би много вредело и било би само спољашњи слој, за суштину књижевне уметности не сувише важан инвентар конструкција, жеља и контекста у којем се оне јављају, да Драган Великић није талентован уметник способан да од тог „грађевинског материјала” створи релевантно књижевноуметничко дело. Кратки роман *Досије Домашевски* то вишеструко потврђује.

Великић радњу поново ситуира у Пулу, у наше време. Главни јунак је Адам Васић, средовечни службеник из Београда који после смрти оца – дувача стакла и резбара, одлази у Пулу, град свог детињства и младости, да би са очевог рачуна у банци подигао његову животну уштеђевину. Повратак у познати град у тако специфичним околностима отвара простор за повратак у прошлост, за понирање у дубину времена, у поље тананих рефлексија и самоанализе. Иако је ово проседе у којем функционишу готово све Великићеве прозе, овога пута лиричност текста и брижљива култивисаност пишчевог стила посебно је изражена повећаном приповедачком економијом, редукцијом дужине која је довела до изузетне кондензације текста и његове семантике. Повратак у прошлост праћен је – Великићу тако драгим – инвентаром старих предмета јер: *Ствари, као и људи, суделују у живој епохи, владају људима, а онда, нагло ишчезавају... и: Свети од јуче постојаће кроз субверзивне навике и гестиве; прокријумчарена роба на новоустановљеним периферијама. А управо њу Адам Васић среће на готово сваком кораку у току свог боравка у Пули. Кроз ту танану мрежу асоцијација он пролази док сусреће пријатеље из младости, познате улице и тргове, па се пред читаоцевим очима, у ствари, одвијају две радње: прва је истинско Адамово кретање улицама Пуле, а друга и најважнија за роман, јесте дуг и густ асоцијативни низ, сећања и размишљања која су шетњом покренута. То је кључно структурално место *Досијеа Домашевски* и поље у којем Великић достиже највише уметничке домете на страницама на којима проналазимо лагано претапање приповедних планова када у јунаковој свести прошлост постаје садашњост и у којој се оба времена претапају у нераскидиву целину у којој оно прошло интензивно живи у садашњем и где: *Нижу се измешани у једној колони, авији стварности и персоне снова, станари једног извесног суфра које је минуло. (...) Сви су тамо где су и**

били. Нишѝа се није променило. Сѝоља се догађаји не виде. И, заиста, у Великићевом роману мало је догађаја у конвенционалном значењу те речи, али они аутора и не занимају јер у суптилном лирском ткању његовог текста тај сегмент је секундаран у односу на жељу да се текстуално отелотвори наш невидљиви, неостварени и неисказани унутрашњи живот, јер: *Сѝавка неосѝварено̄ али нишѝа мање ѝосѝојеће̄ живоѝа, улази у завршни рачун, уѝисана у ѝаралелној колони, јер без увида у ѝај ѝриѝајени живоѝ, био би ѝо извеѝѝај о расѝу маховине, о креѝању жаба, ѝоком сезоне киша и леѝога времена*. Да би приповедач остварио овакав увид и потпуно га аргументовао, поред асоцијација главног јунака, Великић је у роман увео и причу о Стевану, Адамовом пријатељу из детињства чији је ум у тренутку Стеванове посете Пули сасвим поремећен, као и причу-микронovelу о Виктору фон Домашевском, племићу из Галиције, инжењеријском официру К.у.К. монархије, пројектанту плана пулске луке од којег је саграђено свега неколико магацина с обзиром: (...) *да њеѝове сјајне идеје нису биле ѝримерене реалним условима* и да је на лични захтев у чину мајора превремено пензионисан 1. маја 1862. године. Пажљивом реконструкцијом Домашевсковог и Стевановог живота, главни јунак долази до закључка да: *Пре или касније, свако ѝожели да се из себе измесѝи* јер тек то измештање и удаљавање од предметности, материјалне стварности, понекад отвара могућност коначних, суштинских увида, који су се десили овој двојници јунака.

И, за разлику од неких претходних Великићевих романа када је завршно укрштање неколико врло добрих наративних токова остајало без ефектног финала, овога пута све се одвија хируршки прецизно: Адам одлази до пулског стационара за умоболнике (који се налази у вили Никола Риција, некадашњег градоначелника Пуле) да посети пријатеља Стевана; вила се звала „Марија”, баш као и зграда у којој је Стеван као дечак живео; вилу су некад, у детињству, њих двојица често са радозналошћу и страхом од њених становника обилазили и то је зграда, сазнаће Адам знатно касније, поред које се догодио инцидент између Риција и Виктора Домашевског (иначе склоног депресији, а реплику чијег пројекта је Адамов отац имао у свој момачкој соби) кога је градоначелников пас напао док је шетао шумом у окружењу виле. Пса ће Адам срести и у празној стационарској соби одбеглог Стевана. Тада се све склапа у целину и значењски отвара пред главним јунаком, све то ће бити: *Траѝ Домашевско̄ на сѝази Рицијеве шуме. Несрећни ѝрадиѝељ кораѝима марѝира месѝо ѝде ће се ѝосле једно̄ века окуѝѝи „људи осеѝљивих сѝруна”*.

Великићев роман је дело кроз које проговара литерарно, али и егзистенцијално искуство, књига која настаје на основу аргумента да

*најдубља ѿескоба није ѿоследица изгвореног, нанос васѿиѿања, ѿескоба насѿаје од неизгвореног. Управо зато Великић приповеда, а тешко је наћи дубљи разлог за писање од овог. Али зато Великићев текст захтева пажљивог и стрпљивог читаоца, склоног тихој контемплацији, читаоца који ће управо у таквом расположењу промишљати питања и одговоре које ова књига нуди. Написан стилски беспрекорно, за читалачку елиту, с упечатљивом сугестивношћу и аутентичношћу приповедног света *Досије Домашевски* један је од несумњиво најбољих српских романа у 2003. години.*